

O‘ZBEKISTONDA MOL-MULKNI SOLIQQA TORTISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Ergasheva Aziza,

Samarkand Institute of Economics and Service

Assistant of the Department of “Investment and Innovations”

E-mail: azizaergasheva445@gmail.com

Tel: +998902869551

Qahramonov Uchqun

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Iqtisodiyot

fakulteti Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar

bo‘yicha) yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

E-mail adress: uchqunqahramonov085@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonda mol-mulkni soliqqa tortish tizimining o‘ziga xos xususiyatlari, uning iqtisodiy mazmuni hamda davlat byudjetini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mol-mulk solig‘ining huquqiy asoslari, soliq stavkalari, soliq bazasini aniqlash tartibi hamda soliq to‘lovchilar uchun yaratilgan imtiyoz va preferensiyalar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, mol-mulk solig‘i tizimining iqtisodiyotga ta’siri, hududiy byudjet daromadlarini shakllantirishdagi roli va soliq siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Maqolada mavjud muammolarni aniqlash hamda mol-mulk solig‘i tizimini yanada samarali tashkil etish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari soliq tizimini takomillashtirish, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash hamda moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: mol-mulk solig‘i, soliq tizimi, soliq siyosati, soliq stavkalari, soliq imtiyozlari, mahalliy byudjet, iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация: В данной статье анализируются особенности системы имущественного налогообложения в Узбекистане, ее экономическое содержание и значение для формирования государственного бюджета. В ходе исследования рассматриваются правовые основы имущественного налога, налоговые ставки, порядок определения налоговой базы, а также льготы и преференции, создаваемые для налогоплательщиков. Также научно обосновывается влияние системы имущественного налога на экономику, ее роль в формировании доходов регионального бюджета и направления совершенствования налоговой политики. В статье выявляются существующие проблемы и разрабатываются предложения и рекомендации по более эффективной организации системы имущественного налога. Результаты исследования служат для совершенствования налоговой

системы, обеспечения экономической стабильности и повышения эффективности финансового управления.

Ключевые слова: имущественный налог, налоговая система, налоговая политика, налоговые ставки, налоговые льготы, местный бюджет, экономическое развитие.

Abstract: This article analyzes the specific features of the property taxation system in Uzbekistan, its economic content and its importance in the formation of the state budget. During the study, the legal basis of property tax, tax rates, the procedure for determining the tax base, and the benefits and preferences created for taxpayers are considered. Also, the impact of the property tax system on the economy, its role in the formation of regional budget revenues, and directions for improving tax policy are scientifically substantiated. The article identifies existing problems and develops proposals and recommendations for a more effective organization of the property tax system. The results of the study serve to improve the tax system, ensure economic stability, and increase the efficiency of financial management.

Keywords: property tax, tax system, tax policy, tax rates, tax benefits, local budget, economic development.

Kirish. Hozirgi davrda davlat moliyaviy tizimining barqaror faoliyat yuritishi va iqtisodiy rivojlanishning izchil ta'minlanishida soliq tizimi muhim rol o'ynaydi. Soliqlar davlat byudjetining asosiy daromad manbai sifatida nafaqat fiskal vazifani bajaradi, balki iqtisodiy jarayonlarni tartibga solish, investitsiya faoliyatini rag'batlantirish hamda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan mulk bilan bog'liq soliqlar, xususan mol-mulk solig'i, davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda barqaror manba sifatida alohida o'rin tutadi. Bugungi kunda O'zbekistonda mol-mulkni soliqqa tortish tizimini takomillashtirish, uning iqtisodiy samaradorligini oshirish hamda soliq ma'murchiligini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish dolzarb ilmiy va amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Mol-mulk solig'i iqtisodiy tizimda muhim fiskal vosita sifatida davlat moliya siyosatining tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu soliq turi orqali davlat byudjetiga qo'shimcha daromadlar jalb etiladi, hududiy byudjetlarning moliyaviy barqarorligi ta'minlanadi hamda mavjud iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish rag'batlantiriladi. Mol-mulk solig'i, shuningdek, mulk egalari faoliyatini tartibga solish, ularning mol-mulkdan oqilona foydalanishini ta'minlash va iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qiluvchi muhim iqtisodiy mexanizmlardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, ushbu soliq turi mahalliy byudjetlar daromadlarini shakllantirishda muhim manba bo'lib, hududiy infratuzilmani rivojlantirish, ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish hamda iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga bevosita ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda soliq tizimini

modernizatsiya qilish, soliq yukini maqbullashtirish hamda tadbirkorlik subyektlari uchun qulay biznes muhitini yaratish maqsadida keng ko'lamli institutsional islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda mol-mulk solig'ini hisoblash mexanizmini takomillashtirish, soliq stavkalarini iqtisodiy sharoitlarga mos ravishda optimallashtirish, soliq bazasini aniqlash usullarini yanada aniqlashtirish hamda soliq ma'murchiligini raqamlashtirish orqali soddalashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Natijada soliq tizimining shaffofligi va samaradorligi oshib, iqtisodiyotda sog'lom raqobat muhitini shakllantirish hamda investitsion jozibadorlikni kuchaytirishga zamin yaratilmoqda. Shu bilan birga, mol-mulkni soliqqa tortish tizimini takomillashtirish jarayonida ayrim muammolar va hal etilishi lozim bo'lgan masalalar ham mavjud. Jumladan, soliq bazasini baholash mexanizmlarini yanada takomillashtirish, soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash, hududiy byudjetlar daromadlarini barqarorlashtirish hamda soliq ma'murchiligini yanada takomillashtirish masalalari ilmiy tahlilni talab etadi. Mazkur masalalarni chuqur o'rganish va ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish soliq tizimining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi O'zbekistonda mol-mulkni soliqqa tortish tizimining o'ziga xos jihatlarini kompleks tahlil qilish, uning iqtisodiy mazmuni va ahamiyatini ochib berish hamda ushbu tizimni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari mamlakatda soliq siyosatini rivojlantirish, moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

Asosiy qism

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur ilmiy tadqiqotda mol-mulkni soliqqa tortish tizimining iqtisodiy mohiyati, uning davlat moliya tizimidagi o'rni hamda iqtisodiy jarayonlarga ta'sirini chuqur o'rganish maqsad qilingan. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy jarayonlarni ilmiy asosda tahlil qilish imkonini beruvchi bir qator usullardan foydalanildi. Xususan, tizimli tahlil usuli orqali mol-mulk solig'ining iqtisodiy tizimdagi o'rni kompleks tarzda ko'rib chiqildi, qiyosiy tahlil yordamida esa milliy soliq tizimi bilan boshqa davlatlar tajribasi o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlar o'rganildi. Shuningdek, statistik ma'lumotlarni umumlashtirish va iqtisodiy tahlil qilish usullari yordamida mol-mulk solig'ining davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishdagi roli hamda iqtisodiy jarayonlarga ta'siri baholandi. Ilmiy abstraksiya usuli esa mazkur soliq turining nazariy asoslarini aniqlash va uning iqtisodiy mazmunini chuqurroq ochib berish imkonini yaratdi [1]. Tadqiqot jarayonida O'zbekistonda amal qilayotgan soliq tizimi va uning normativ-huquqiy asoslari alohida e'tibor bilan o'rganildi. Xususan, mol-mulk solig'ini hisoblash, soliq bazasini aniqlash, soliq stavkalarini belgilash hamda soliq to'lovchilarga taqdim etiladigan imtiyozlar bilan bog'liq masalalar O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi asosida tahlil qilindi. Ushbu huquqiy hujjatda mol-mulk solig'ini undirish mexanizmi, soliq majburiyatlarini

bajarish tartibi hamda soliq to'lovchilar va davlat o'rtasidagi munosabatlarning huquqiy asoslari aniq belgilangan bo'lib, tadqiqotda ushbu me'yoriy qoidalar ilmiy jihatdan o'rganildi [2]. Shu bilan bir qatorda, mol-mulkni soliqqa tortish tizimining xalqaro tajribasi ham tahlil qilindi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, mol-mulk solig'i hududiy byudjetlarni shakllantirishda muhim moliyaviy manba hisoblanadi. Ayrim davlatlarda ushbu soliq mahalliy byudjet daromadlarining sezilarli qismini tashkil etadi va hududiy infratuzilmani rivojlantirish hamda ijtimoiy xizmatlarni moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli xalqaro amaliyotni o'rganish milliy soliq tizimini takomillashtirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi [3]. Tadqiqot metodologiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida statistik ma'lumotlar tahliliga ham alohida e'tibor qaratildi. So'nggi yillarda davlat byudjeti daromadlari tarkibida mol-mulk solig'ining ulushi, soliq tushumlarining o'sish dinamikasi hamda hududiy byudjetlarni moliyalashtirishdagi roli o'rganildi. Ushbu statistik ma'lumotlar asosida mol-mulk solig'ining iqtisodiy samaradorligi va fiskal ahamiyati baholandi. Natijada ushbu soliq turining mamlakat iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni va istiqbollari ilmiy jihatdan asoslab berildi [4].

Tadqiqot natijalari. O'tkazilgan ilmiy tadqiqot natijalari mol-mulk solig'i davlat moliya tizimida muhim fiskal instrumentlardan biri ekanligini ko'rsatdi. Mazkur soliq turi davlat byudjetining daromad qismini shakllantirishda muhim o'rin egallaydi va hududiy byudjetlarning barqaror moliyaviy manbalaridan biri sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, mol-mulk solig'i iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirish, mulk egalari faoliyatini tartibga solish hamda iqtisodiy muvozanatni ta'minlashda muhim iqtisodiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi [5]. Tahlillar natijasida mol-mulk solig'ining hududiy iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Ushbu soliqdan tushadigan mablag'lar mahalliy byudjetlarning daromad bazasini kengaytirishga xizmat qiladi. Natijada hududiy infratuzilmani rivojlantirish, ijtimoiy sohalarni moliyalashtirish hamda iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish uchun zarur moliyaviy resurslar shakllanadi. Shu jihatdan mol-mulk solig'i hududiy moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim iqtisodiy omillardan biri hisoblanadi [3]. Tadqiqot davomida mol-mulkni soliqqa tortish tizimining ayrim muammoli jihatlari ham aniqlab berildi. Jumladan, ayrim hollarda mol-mulkni baholash mexanizmlarining yetarli darajada takomillashmaganligi soliq bazasini aniqlash jarayonida muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin. Bundan tashqari, ayrim soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligini baholash masalalari ham ilmiy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi. Ushbu muammolarni bartaraf etish soliq tizimining umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi [4]. So'nggi yillarda mamlakatda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari mol-mulkni soliqqa tortish tizimining samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, soliq hisob-kitoblarini soddalashtirish hamda soliq

to'lovchilar uchun qulay sharoitlar yaratish soliq tizimining shaffofligini oshirmoqda. Bunday o'zgarishlar natijasida soliq tushumlari hajmi oshib borishi hamda soliq tizimining samaradorligi kuchayishi kuzatilmoqda [6]. Tadqiqot natijalariga asoslanib mol-mulkni soliqqa tortish tizimini yanada takomillashtirish maqsadida bir qator ilmiy takliflar ishlab chiqildi. Avvalo mol-mulkni baholash tizimini zamonaviy bozor tamoyillari asosida rivojlantirish zarur hisoblanadi. Shuningdek soliq imtiyozlari va preferensiyalarining iqtisodiy samaradorligini muntazam tahlil qilib borish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari soliq ma'murchiligini raqamlashtirish jarayonini kengaytirish hamda soliq tizimiga oid statistik ma'lumotlarning ochiqligini oshirish soliq tizimi samaradorligini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi. Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi mol-mulk solig'i tizimining samaradorligini oshirish, davlat byudjeti daromadlarini barqaror shakllantirish hamda mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Stiglitz J. Economics of the Public Sector. – New York: W.W. Norton, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent, 2023.
3. OECD. Revenue Statistics 2023. – Paris, 2023.
4. World Bank. Public Finance Review. – Washington, 2022.
5. Musgrave R., Musgrave P. Public Finance in Theory and Practice. – New York, 2019.
6. International Monetary Fund. Fiscal Monitor. – Washington, 2023.